

Michel Gybels

KEIZER HADRIANUS, EEN BRILJANT ADMINISTRATOR EN VIRTUOOS BOUWHEER

De energieke en zeer hellenistisch ingestelde Hadrianus (76-138) regeerde als veertiende keizer van Rome van 117 tot 138. Hij staat gekend als de derde van de zogenaamde ‘Vijf Goede Romeinse Keizers’, die heersten op een verantwoorde manier volgens eigentijdse normen en die geliefd waren bij de meeste van hun onderdanen. Yves Roman noemt hem in 2008 : *l’empereur virtuose*.

Geboren als Publius Aelius Hadrianus in de stad Italica (Hispania) is hij beroemd voor zijn reizen en prestigieuze bouwprojecten doorheen het ganse Romeinse imperium, met onder meer de unieke en veelbesproken ‘Muur van Hadrianus’ op het Britse eiland. Na zijn bestuurlijke en militaire ervaringen in dienst van de offensieve keizer Trajanus wilde hij investeren in meer stabiele en verdedigbare rijksgrenzen. Als overtuigd hellenist wenste hij Athene tot de culturele hoofdstad te maken van zijn rijk. De rusteloze heerser was tevens wiskundige, astronoom en dichter-filosoof.

Het onderdrukken van de grootste joodse opstand met een half miljoen slachtoffers zag hijzelf als een falen van zijn panhellenistisch ideaal. Als zeer ambitieus en flamboyant personage, die zich onder allerlei gedaanten vertoonde, is hij de geschiedenis ingegaan als ‘een goedwillende dictator’.

Jeroen Deploige en Philippe Demonty

DIPLOMATA BELGICA, EEN NIEUWE DATABANK VOOR DE STUDIE VAN MIDDELEEUWSE CHARTERS UIT DE ZUIDELIJKE NEDERLANDEN TOT 1250

Diplomata Belgica is een gegevensopslag (databank) die in 2015 op het internet werd gepubliceerd. Deze verzameling is voor iedereen gratis toegankelijk is volgens de formule ‘open acces’. Dit nieuwe gedigitaliseerde onderzoeksinstrument zal ongetwijfeld heel wat diensten kunnen bewijzen aan eenieder die zich interesseert voor de cultuurhistorische studie van de Zuidelijke Nederlanden tussen de 6de en de 13de eeuw. Deze oorkonden worden dagelijks bestudeerd met nieuwe onderzoeksvragen en uiteenlopende manieren van benadering. Van essentieel belang is de bekendmaking van deze databank.

Wilfried Detobel

NICCOLO MACHIABELLI, FLORENTIJS AGENT, POLITIEK DENKER EN HUMANIST

Wie de naam Machiavelli hoort, denkt ongetwijfeld aan de maxime : ‘Het doel heiligt de middelen.’ Wellicht koppelt men vervolgens aan deze Florentijnse auteur een ‘machiavellistische’ moraal van cynische wreedheid. Dit ééndimensionale beeld stemt evenwel niet overeen met de werkelijkheid.

De staatkundige en veelschrijver Niccolò Machiavelli is een tijdgenoot van Ficino, Erasmus, More en Luther. Hij leefde in een woelige scharnierperiode en hield er moderne ‘democratische’ denkbeelden op na. De erg wisselende politieke toestand in Italië en zijn armoede dwongen hem echter beroepshalve om zijn woorden voortdurend af te wegen en aan te passen. Hierdoor is een dubbelzinnige indruk ontstaan. Een lezing van zijn volledig oeuvre, met inbegrip van zijn correspondentie, en niet enkel zijn beruchte korte traktaat *Il Principe*, is een vereiste om beter hoogte te krijgen van zijn persoonlijkheid en denken. De beroemde uitspraak over het doel en de

middelen komt trouwens nergens letterlijk in zijn geschriften voor en is pas postuum aan hem verbonden.

Het gedachtegoed van Machiavelli valt zoals bij iedereen niet los te zien van de historische achtergrond waarin hij leefde. In de periode tussen 1494, toen de Franse inval het broze evenwicht in Italië verbrak, en zijn vroege dood in 1527 kende Machiavelli enkel oorlog. Naar eigen zeggen was deze ofwel aan de gang, ofwel bereidde men een nieuwe campagne voor. In zijn denkwerk probeerde hij daarom een systeem van enige orde aan te brengen voor de rampzalige chaos van de voortdurende oorlogssituatie in Italië, en tevens wegens de toenemende dreiging van de Turken.

Gerda Vancayzele

CAROLUS CLUSIUS, PLANTKUNDIGE PIONIER VAN BOTANISCHE TUINEN

De botanische tuin van de universiteit te Leiden was reeds rond 1600 internationaal gekend voor zijn uitzonderlijke verzameling, wat vooral te danken was aan het gedreven werk van de hoogbejaarde expert Carolus Clusius. Slechts weinig van zijn Europese tijdgenoten wisten zoveel van planten en bomen, een kennis die hij had vergaard door zijn studies, vertaalwerk, ambten, geleerde vrienden en reizen.

Zijn grensverleggend werk heeft de tuinen, parken en landschappen in geheel Europa van uitzicht veranderd, met onder meer de introductie van bomen zoals de paardekastanje en de plataan, of bloemen zoals de iris, narcis, hyacint, keizerskroon, anemoon en lis, en ja, de tulp. Bij Clusius vinden we de prille aanzet van 'Tulpenland' met positieve economische gevolgen voor Nederland tot op vandaag. Voordien was deze bloem in de Lage Landen schier onbekend. Clusius voerde deze in en beschreef ze als eerste auteur wetenschappelijk, tenminste volgens de normen van die tijd.

Daar bleef het echter niet bij: 'Ik ben bijzonder geïnteresseerd in alle wonderen van de natuur', schreef hij in een brief. Een bevestiging van die gedachte is de avontuurlijke levensloop van deze luthersgezinde humanist, die deel uitmaakte van een internationaal netwerk en leefde voor zijn passie.

Dit onderwerp is actueel want het voortbestaan van botanische tuinen staat in de 21ste eeuw onder enige druk. Men twijfelt aan het belang en de noodzaak van het beheren en in stand houden van dergelijke tuinen, vooral dan van universitaire. Deze ingesteldheid kan leiden tot sluitingen of afscheidingen, en een vermindering van de collecties terwijl we nochtans leven in de eeuw dat vele soorten in de natuur dreigen te verdwijnen door de menselijke activiteit en het nieuwe klimaat.

Willy Vanderzeypen

PIRAATBOEKEN IN DE VERLICHTINGSEEUW IN FRANKRIJK EN DE NEDERLANDEN

Op de vraag: 'Wat is Verlichting?', antwoordde Kant: 'Verlichting is het achter zich laten door de mens van zijn zelfveroorzaakte immature toestand. Die immaturiteit is het onvermogen van de mens om zijn intelligentie te gebruiken zonder sturing door een andere.' Deze geestelijke ontvoogding vond plaats in de 18de eeuw in landen met een gemeenschappelijke westerse cultuur en bleef niet beperkt tot een elite.

Maar hoe werden de Verlichtingsideeën verspreid aan beide zijden van de Atlantische Oceaan? Wat is de rol van de filosofen en hun al dan niet door de censuur verboden boeken? Wie durfde die werken ondanks de censuur in Frankrijk uitgeven en verkopen? Hoe kon het gewone volk hiervan

kennis nemen ? En hoe zit het met de Verlichting in de Nederlanden ? In het bestek van dit artikel komen de soms onderschatte receptie, exploitatie en eigen productie van Verlichtingsdenkbeelden in de Republiek der Verenigde Provinciën eveneens aan bod.

BENESTUDIUM e-journaal nr. 6 - Mei 2017

Rusland - 18de eeuw

Yves Van Buyten & Willy Vanderzeypen

CATHARINA II DE GROTE, EEN FILOSOFE OP DE RUSSISCHE KEIZERSTROON ?

In Plato's politieke theorie moet de ideale leider van een natie een geleerd filosoof zijn. In de best mogelijke wereld, waarin mensen een staat kunnen vormen die utopische idealen van gerechtigheid, kennis en waarheid nastreeft, is het volgens Plato de taak van de 'filosoof-koning' om dat streven te bereiken door filosofie. Daarvoor niet-productieve factoren zijn te vermijden. De leider concentreert zich op wat werkelijk voornaam is, waarbij hij niet mag toegeven aan de grillen van de publieke opinie. Dit concept van de filosoof-koning garandeert echter geen vrijwaring van tirannie en is in strijd met een open samenleving waarin de meningen en de wensen van het volk niet worden genegeerd.

Plato's behandeling van de volmaakte gemeenschap en het zuivere denken in zijn beroemdste werk 'Politeia' is reeds meer dan 2000 jaar een hoeksteen van de westerse filosofie. Wat dacht keizerin Catharina II van Rusland daarover en hoe bracht ze dat in haar onwillige enorme natie in de politieke praktijk ?

BENESTUDIUM e-journaal nr. 6 - mei 2018

Finland - 19de eeuw

Dick van Niekerk

HET 'KALEVALA'-EPOS, MONUMENT VAN DE FINSE IDENTITEIT EN WERELDLITERATUUR

Ruim honderd jaar geleden, op 6 december 1917, werd Finland een onafhankelijke staat waarbij het heldendicht 'Kalevala' een voorname rol speelde. Het is bovendien een van de grootste en mooiste epen van de wereldliteratuur. Het geheel bestaat hoofdzakelijk uit oude volksoverleveringen die verzameld en bewerkt werden door een veelzijdige geleerde Fin in de 19de eeuw. Vanaf 1863 bevorderde deze unieke verzameling de verdere emancipatie van de Finse taal tegenover het officiële Zweeds.

In dit artikel richten we vanuit vier invalshoeken het zoeklicht op dit epos. We geven eerst een beeld van het leven en werk van de samensteller van het Kalevala-epos: de arts, dichter, filoloog en botanicus Elias Lönnrot. Vervolgens belichten we de verdere wordingsgeschiedenis en de inhoud. Daarna bespreken we de visie van Finlands beroemdste componist Jean Sibelius. Tenslotte komt de opmerkelijke spirituele interpretatie van de Finse filosoof en schrijver Pekka Ervast aan de orde.

BENESTUDIUM e-journaal nr. 6 -mei 2018

Zwitserland – 19de/20ste eeuw

Jan Pieter de Kok

CARL GUSTAV JUNG, DE ALCHEMIST VAN DE ZIEL (II)

In dit tweede artikel gewijd aan de Zwitserse dr. Carl Gustav Jung (1875-1961) zijn zowel zijn gedachten en ervaringen als de hoofdlijnen van zijn analytische psychologie, zoveel mogelijk in zijn eigen woorden weergegeven.

Willy Vanderzeypen

KARL MARX & FRIEDRICH ENGELS, DE SERENE TERUGKEER IN HET WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK? DEEL I: Van Trier tot Brussel (1818-1848)

Met het verdwijnen van het politieke staatscommunisme sinds de jaren '90 kan men met meer wetenschappelijke sereniteit en vanuit andere perspectieven praten en schrijven over het leven en werk van Marx, die 200 jaar geleden in Trier werd geboren. Met aandacht voor de mens en zijn naasten zoals zijn echtgenote Jenny, en met eveneens zijn gezelschap Friedrich Engels op het voorplan, is dat de opzet van deze bescheiden biografisch-cultuurhistorische schets in twee delen. Tevens zal elke lezer zich verwonderen over de durf en actualiteitswaarde van hun veelzijdig intellectueel werk, dat alles tegen de achtergrond van de industriële 19de eeuw, in een tijdens vele crisissen zichzelf zoekend Europa.